

CUPRINS

CUVÂNT ÎNAINTE - 9 -

INTRODUCERE

LEIBNIZ ÎN CULTURA MODERNĂ.....- 13 -

CAPITOLUL I «NIHIL SINE RATIONE»- 31 -

CUNOAȘTERE ȘI ȘTIINȚĂ - 31 -

1. «Primae veritates». Un sistem al principiilor - 31 -
2. Ideea unei „Enciclopedii metodice
«Characteristica universalis» și «Scientia
generalis». Matematică, logică și metodologie. - 43 -
3. «Predicatum inest subjecto». Logică și metafizică. - 58 -
4. «Theoria cum Praxi». Cunoaștere și experiență - 64 -

**CAPITOLUL II «QUOD NON AGIT, NON EXISTIT;
QUOD AGIT EST SUBSTANTIA SINGULARIS»**- 75 -

ȘTIINȚĂ ȘI METAFIZICĂ: reabilitarea individualului . - 75 -

1. Știință și sistemul științelor. Rolul noii concepții
despre infinit. - 75 -
2. Mecanism și dinamism: «Reforma dinamicii» și
„metafizica forței” - 81 -
3. «Micile percepții». Dinamismul psihic în ordinea
universului. - 89 -
4. «Noul sistem» și reforma «filosofiei prime».
Principiile «unității adevărate» - 93 -
5. «Substantia singularis». Monadă și monadologie:
«miroir de l'univers» în sistemul universului..... - 119 -

**CAPITOLUL III «POURQUOI IL Y A PLUTOT
QUELQUE CHOSE QUE RIEN» - 139 -**

METAfizică ȘI TEologie..... - 139 -

1. «Ma métaphysique est presque mathématique». Ordine și perfecțiune. Matematică și ontologie.... - 139 -
2. Conceptul de «lume». Principiul monadic și pluralismul: «Mondes possibles» - 156 -
3. Sistemul «armoniei prestabilite»: «Le meilleur des Mondes». Metafizică și teodicee..... - 169 -
4. «Si Deus est, unde malum». Spontaneitate și libertate. Teodicee și morală - 176 -

ÎNCHEIERE - 193 -

BIBLIOGRAFIE - 203 -

Gabriela Pohoată

METAFIZICĂ ȘI ȘTIINȚĂ
ÎN OPERA LUI LEIBNIZ

Ediția a II-a revăzută și adăugită

Gabriela Pohoată este licențiată în filosofie-istorie la Universitatea „Al. Ioan Cuza” din Iași (1983). Este doctor în filosofie (2001) și conferențiar universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” din București.

Este editor șef la revistele de cercetare științifică academică „*Cogito*” și „*Euromentor*”. Este autoarea a numeroase lucrări de specialitate: cărți, studii și articole. Cea mai recentă carte este „*Romanian Educational Models in Philosophy*” apărută în iunie, 2012 la Lambert Academic Publishing (Germania).

Gabriela Pohoată

METAFIZICĂ ȘI ȘTIINȚĂ ÎN OPERA LUI LEIBNIZ

Ediția a II-a revăzută și adăugită

„În Dumnezeu se află **puterea**, care e izvorul a toate, apoi **cunoașterea**, care conține detaliul ideilor și, în sfârșit, **voința**, care săvârșește schimbările sau producerile, potrivit principiului optimului”.

G. W. Leibniz (Monadologie 48)

„Dar noi nu avem nevoie de Credința revelată pentru a ști că există un principiu unic al tuturor lucrurilor, perfect bun și înțelept.

Rațiunea ni-l oferă prin demonstrații infailibile, și în consecință... noi vom vedea că ceea ce suntem tentați să blamăm este legat cu planul cel mai demn de a fi ales”; într-un cuvânt: „nous verrions et ne croirions pas seulement que ce que Dieu a fait est le meilleur”.

G. W. Leibniz (Teodiceea)

„Cea mai bună dintre lumile posibile nu poate fi nicicum o lume care ar conține numai perfecțiune”; “dacă Dumnezeu a ales o lume ca cea mai bună... alegerea sa în această preștiință nu îngrădește libertatea umană, ci dimpotrivă: această lume nu va fi cea mai bună, dacă Dumnezeu și-ar reține pentru sine libertatea”.

G. W. Leibniz (Teodiceea)

*Părinților mei,
cu dragoste și recunoștință*

CUVÂNT ÎNAINTE

Ideea de a relua în dezbaterele teoretico-metodologice din lumea de azi contribuția de referință a lui Leibniz în reconstrucția logicii și metafizicii corespunde unui deziderat major al valorizării tradițiilor gândirii și al înțelegerii continuității și unității dintre modern și postmodern în istoria culturii europene.

În acest sens, scrierea de față constituie un studiu amplu și bine finalizat al metafizicii leibniziene și al dezvoltărilor în logică, metodologie și teoria științei, în etică și teologie, ale căror temeuri se află în ceea ce marele gânditor numea „sistemul armoniei prestabilite”.

*Demersul interpretativ are în vedere ansamblul, unitatea dintre **ars, scientia, philosophia** prin interacțiunea principiilor într-un sistem al „adevărurilor prime”. Se argumentează în principal că unitatea dintre cunoaștere și știință sub semnul „principiilor” capătă o formulă de gândire ce depășește raționalismul restrictiv „clasic” și necesitarismul teoriilor mecaniciste moderne, afirmând un spirit metodic riguros și o concepție dinamică, perspectivă asupra lumii și asupra poziției individualității. Formule de gândire și viață precum „theoria cum praxi”, „la verité est toujours utile”, „pourquoi il y a plutôt quelque chose que rien” anunță modalități noi de emancipare a spiritului uman, în primul rând ideea unității dintre cunoaștere și experiență, proiectată ca „Enciclopedie metodică” a cunoștințelor resemnificate printr-o „caracteristică universală”, și preocuparea pentru armonia lumii și a omului sub semnul divinului: „et qu'il y a une infinité de Mondes possibles, dont il faut que Dieu ait choisi le meilleur: puisqu'il ne fait rien sans agir suivant la*

suprême Raison” (G.W. Leibniz, *Essais de Theodicee* 8). O atenție deosebită este acordată temei „știință și metafizică”, urmărindu-se reabilitarea specific leibniziană a individualului într-o nouă teorie a substanței: „substanța singulară”, unitate dintre existență și acțiune: „quod non agit non existit; quod agit est substantia singularis”. Această concepție devine temeiul unei duble „reformă”, a matematicii și a dinamicii, conducând totodată la un „sistem nou al naturii și comunicării substanțelor”, prin care se deschide „reforma filosofiei prime” urmând principiile „unității adevărate”, care aduc laolaltă formalul (logic, matematic), fizicul, psihicul și metafizicul, „realitatea” multitudinii în unitate, conform principiului „nihil est sine ratione”.

Toate acestea aduc în centru tema „lume” într-o concepere ce constituie o ruptură cu tradiția de sorginte platoniciană a separării „luminilor”, propunând „monadologia”, lumea „substanței simple”, unitate adevărată: „l’unité ou ce qui est un”, care constituie centrul metafizicii lui Leibniz, urmărită prin textele principalelor scrieri ale marelui filosof: *Disertație metafizică*; *Noul sistem privitor la natura și comunicarea substanțelor*; *Monadologie*; *Principii raționale ale naturii și grației*; *Eseuri de teodicee*.

Bogăția informației (și actualizarea acesteia, mergând până la „Actele” celor din urmă Congrese Leibniz și la valorizările mai recente în logică, teoria științei și ontologie) este stăpânită printr-un demers interpretativ adecvat, o veritabilă hermeneutică a textului leibnizian, posibilă tocmai printr-o lectură modernă a acestuia, cu mijloacele logicii moderne și ale metodologiei științifice.

Încheierea analizelor este cuprinsă în formule lapidare, dar adânc semnificative. Dintre acestea reținem: „Leibniz instituie astfel un stil de gândire și viață ce stăruie în istoria cugetării umane prin exemplaritatea în care a realizat enciclopedismul Luminilor pe care le anunța, și modelul clasic al omului pe care, în multe privințe, îl reprezenta”.

Dincolo de aceasta, „ceea ce intenționa Leibniz pentru Europa timpului său - ideea unei unități culturale - rămâne oricând un proiect valabil în orizonturile istorice ale lumii”. Apelul la o apreciere a lui Denis Diderot (în celebra *Encyclopedie*, 1765) aduce o susținere în plus a valorii creației lui Leibniz: „Acest om a adus Germaniei tot atâta faimă, cât au adus Greciei Platon, Aristotel și Arhimede laolaltă”. O motivare temeinică dar, pentru a-l invita pe cititor să ia cunoștință de prezența în universul cărților a acestei remarcabile resemnificări a operei lui Leibniz în tradiție și actualitate.

Sună astfel cumva profetic aforismul leibnizian (*Monadologie*, 22): „prezentul... cuprinde în sine viitorul”.

*Prof. univ. dr. Alexandru BOBOC,
membru al Academiei Române*

INTRODUCERE

LEIBNIZ ÎN CULTURA MODERNĂ

MOTTO:

...«Le présent y est gros de l'avenir»
(Leibniz, *Monadologie*, 22)

1. Considerat adesea drept ultimul dintre spiritele universaliste și, în genere, una dintre mințile cele mai înzestrate din cultura modernă, Leibniz a devenit nu numai un nume de referință în filosofie, ci și o formă de cuprindere a unui stil de lucru și de cugetare. Căci dincolo de Leibniz al „*monadologiei*”, teoretician al «*armoniei prestabilite*», s-a impus Leibniz-precursorul (în multe privințe inițiatorul, chiar ctitorul!) unor mari înnoiri în știință, filosofie, logică, tehnică ș.a.: descoperitor al calculului infinitezimal; constructorul uneia dintre primele mașini de calcul (cumva, strămoșul computerului); inițiatorul metodei critice în istoriografie; întemeietor al calculului logic (și al logicii simbolice în genere), concepând gândirea (orientată logico-matematic) în spiritul semioticii; proiectarea unor concepte de perspectivă, precum: «*characteristica universalis*», «*alfabet al gândirii*», «*lumi posibile*», «*gramatică universală*» ș.a.

2. În mod efectiv creator, cu deschideri ori măcar sugestii semnificative pentru cele mai multe domenii și modalități de gândire ce-și prelungesc acțiunea până în zilele noastre, Leibniz a lăsat o operă ce poate fi apreciată, așa cum a precizat exegeza de referință, funcție de: modul în care „această gândire, a cărei redare rămâne în